

DOI 10.52260/2304-7216.2022.4(49).12
 ЭОЖ 338.012
 FTAMP 06.71.03

Д.К. Дурру, PhD докторанты¹
 А.М. Есиркепова*, э.ғ.д., профессор²
 З.У. Кудайбергенова, э.ғ.к., доцент³
 ҚР Президенті жанындағы М. Әуезов атындағы
 Оңтүстік Қазақстан университеті,
 Шымкент қ., Қазақстан¹
 Мемлекеттік басқару академиясы,
 Шымкент қ., Қазақстан²
 Оңтүстік Қазақстан медициналық академиясы,
 Шымкент қ., Қазақстан³
 * – негізгі автор (хат-хабарларға арналған автор)
 e-mail: essirkepova@mail.ru

ТОҚЫМА САЛАСЫ КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ ИМПОРТТЫҚ ТӘУЕЛДІЛІГІН ТӨМЕНДЕТУДІ ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мақалада нарықтарды, технологияларды және басқа да тиісті үрдістерді ескере отырып, қазақстандық тоқыма саласының импорттық тәуелділігін төмендетуді институционалдық қамтамасыз ету тетіктері қарастырылған. Мақала авторлары тоқыма өнеркәсібінің дамуын институционалдық қамтамасыз ету бойынша ғалымдардың әртүрлі пікірлерін зерттеген: пандемияның әсері; тоқыма инфрақұрылымы; импорттық шикізат; импортты алмастыру мәселелері; өндірістің сыртқы тәуелділігі; технологияға инвестициялар; жаһандық жеткізу тізбегі; әлеуметтік факторлар; технологиялық факторлар. Авторлар шет елдер мен Қазақстанның тоқыма өнімдері импортының статистикалық деректерін талдаған. Мақала авторлары Қазақстанда импорттық тоқыма өнімінің ұлғаюына ықпал ететін мәселелерді анықтаған: импортталатын тауарлардың төмен бағасы; тоқыма бұйымдарын өндіру үшін шикізаттың жетіспеушілігі; ішкі нарықты институционалдық қолдаудың болмауы; білікті кадрлардың жетіспеушілігі; жаңа технологиялардың болмауы; ағымдағы бизнесті дамытуға инвестициялар үшін капиталдың жетіспеушілігі. Мақалада тоқыма саласы кәсіпорындарының импорттық тәуелділігін төмендетуді институционалдық қамтамасыз етудің негізгі бағыттары айқындалған: ішкі өндірістік байланыстарды жеңілдететін тетіктер мен мүмкіндіктерді ілгерілету; басқарушылық және маркетингтік дағдылары бар кадрларды мақсатты даярлауды жүзеге асыру; сапаны арттыратын және қоршаған ортаны ластамайтын технологияларға қаражат салу; ішкі нарықты кеңейтуге ықпал ететін институционалдық құралдарды қолдау.

Кілт сөздер: тоқыма өнеркәсібі, институционалдық қамту, шикізат, өнім, импорт, сапа, қоршаған орта, пандемия, технологиялар, бәсекеге қабілеттілік.

Ключевые слова: текстильная промышленность, институциональное обеспечение, сырье, продукция, импорт, качество, окружающая среда, пандемия, технологии, конкурентоспособность.

Keywords: textile industry, institutional support, raw materials, products, imports, quality, environment, pandemic, technology, competitiveness.

Кіріспе. Жаһандануға байланысты тоқыма бұйымдарын өндіру кезінде импортты алмастыруды институционалдық қамтамасыз ету барған сайын маңызды болып келеді. Импорт тәуелділігін төмендету тек ірі бизнес үшін ғана емес, сонымен қатар шағын және орта тоқыма өнеркәсібі үшін де маңызды.

Пандемия кезінде отандық тоқыма кәсіпорындары денсаулық сақтау және азаматтық қызметкерлерге көмектесетін өнімдерді (мысалы, жеке қорғаныс құралдары, маскалар, гигиеналық материалдар және тағы басқалар) жасау мәселесін біркелкі емес тиімділікпен шешті. Ол үшін олар жабдықтау, карантин мәселелерімен бетпе-бет келіп, айтарлықтай инновациялық күш салуға мәжбүр болды.

Енді пандемиядан кейін бәсекелестікке, нарықтарға, технологияларға және басқа да тиісті үрдістерге негізделген отандық тоқыма саласын дамытудың стратегиялық міндеттерін әзірлеу қажет. Кәсіпорынның стратегияларын ең күшті және әлсіз жақтарын біріктіру арқылы тұжырымдап, сыртқы орта факторларының мүмкіндіктер мен ағындарын ескерген жөн. Сонымен қатар, стратегиялық жоспар құру кезінде тоқыма өнеркәсібі кәсіпорындарының импорттық тәуелділігін төмендетуді институционалдық қамтамасыз етуді маңызды факторларына (саяси, экономикалық, әлеуметтік және технологиялық факторлар) назар аудару керек.

Қазіргі уақытта барлық отандық кәсіпорындар жаһандық нарықтарда дамуға бағытталған тоқыма бұйымдарының көмегімен өз имиджін құрған жоқ. Пандемиядан кейін көптеген кәсіпорындар әлі күнге дейін тоқыма өнімдерін өндіру үшін импорттық шикізатты пайдаланады. Нарықта өмір сүру үшін кәсіпорындар өндіріс үдерісін әлемдік нарықтарда да кеңейтуге тырысады, бірақ бұл мүмкін жеткізу тізбегінің үзілу қаупін арттыра отырып, бүкіл әлем бойынша жеткізу тізбегінің бөлшектенуіне әкеледі.

Мақаланың өзектілігі тоқыма өнеркәсібі кәсіпорындарының импорттық тәуелділігін төмендетуді институционалдық қамтамасыз етудің негізгі факторларын анықтай отырып жаңа бағыттарды ұсынумен байланысты.

Сондықтан тоқыма өнеркәсібі кәсіпорындарының импорттық шикізатқа тәуелділігін төмендету мәселелерін зерделеген жөн.

Мақаланың мақсаты тоқыма өнеркәсібі кәсіпорындарының импорттық тәуелділігін төмендету бойынша институционалдық шешімдер ұсыну болып табылады.

Мақаланың мақсатына жету үшін мынадай міндеттерді шешу қажет:

- тоқыма өнеркәсібінің дамуын институционалдық қамтамасыз етуін зерттеумен айналысатын ғалымдардың ғылыми еңбектеріне шолу жасау;

- тоқыма материалдары мен бұйымдарын импорттайтын топ бес мемлекеттердің мәліметтерін талдау;

- отандық импорттық тоқыма өнімдерінің көбеюіне ықпал ететін негізгі мәселелерді анықтау;

- тоқыма саласын институционалдық қайта құру үдерісінің алгоритмінің үлгісін жасау;

- тоқыма өнеркәсібі кәсіпорындарының импорттық тәуелділігін төмендетуді институционалдық қамтамасыз етудің бағыттарын ұсыну.

Зерттеу әдістері. Мақалада тоқыма өнеркәсібі саласындағы импорттық қарым-қатынастардың статистикалық мәліметтері ақпараттық негіз ретінде қолданылды. Зерттеу кезінде жүйелік және статистикалық әдістер пайдаланылды.

Әдебиеттік шолу. Отандық тоқыма кәсіпорындары импорттық тауарлар мен шикізаттарды өндірісте қолдануды жалғастырып келеді. Бұл кәсіпорындарда орналасқан құрылғылар шетелдік шикізат арқылы қызмет атқарады. Осы себепті ғалымдардың ғылыми еңбектеріне шолу жасап көрелік.

Гереппи Дж. ойынша, 2020 жылы коронавирустық пандемия жарияланғанда және басқалармен қатар қытайлық тоқыма зауыттарында өндіріс тоқтаған кезде, жаһандық жеткізу тізбегінде тоқыма материалдары мен қажетті тауарлар (иірілген жіп, мата және басқа да тауарлар) жетіспеді [1]. Бірнеше аптадан кейін тоқыма өндірісінің жаһандану және сыртқы тәуелділік қаупі айқын болды. Мысалы, Даусет С. өзінің зерттеулерінде сән алыбы «Inditex» компаниясы шикізат тапшылығы мен оларды жеткізу мәселелеріне байланысты жұмысының тіпті тоқтап қалуының алдында тұрғанын мәлімдеген [2].

Әрине, COVID-19 пандемиясының әсері тоқыма өнеркәсібі кәсіпорындарының қызметіне, құрылымына және өндірістің тұрақты жұмыс істеуіне елулі өзгерістер енгізді.

Мәселен, Краус С. және басқалардың пікірінше дағдарыс кезінде және өмір сүру қаупі төнген кезде кәсіпорындар тығырықтан шығудың төрт жалпы түрін қолдана алады: қысқарту, табандылық, инновация және бөлімшелерді жабу. Бір немесе басқа шешім көптеген ішкі және сыртқы факторларға байланысты. Мысалы, қысқарту кейбір бизнес бөлімшелерін сатуды, бизнесті ішінара жабуды және тоқыма фирмасын қысқартуды қамтиды [3].

Алиду Дж. және Нигоф А. мақта шикізатын өндіретін елдер арасындағы бәсекелестік кезіндегі көптеген қиындықтарды қарастырады. Олардың ойынша, мақта шикізатын дайын тоқыма өніміне айналдыру өндіруші елдерден өсіп келе жатқан бәсекелестік тоқыма инфрақұрылымының жетіспеушілігіне әкелуі мүмкін. Осылайша, инфрақұрылымның кемшіліктері мақта және тоқыма өнеркәсібіндегі елеулі саяси араласу мен өзара әрекеттесуге қауіп төндіреді [4].

Тоқыма өндірісі инфрақұрылымының өзіндік қызметтік ерекшелігі бар. Тоқыма және тігін секторы географиялық жағынан біркелкі емес, оны әртүрлі және әртүрлі қызмет түрлері мен салалар қалыптастырады. Пуиг Ф. және басқалар [5] тоқыма өндірісін мынадай негізгі сатыларға бөледі: иірілген жіп; дайын өнім; тұрмыстық-техникалық; трикотажд және киім. Бұл жіктеудің айтарлықтай артықшылықтары бар.

Тоқыма өнеркәсібінің әрбір сатысы белгілі мөлшерде импорттық шикізаттар мен тауарларға тәуелді болуы мүмкін. Сондықтан импортты алмасын мәселесін баст назарда ұстау қажет.

Даржокова Д.Д. және Курманғалиева Д.Б. ойынша, Қазақстанның жеңіл индустриясындағы импортты алмастыру мәселесін бәсекеге қабілеттілікті едәуір арттыру арқылы ғана шешуге болады [6].

Жеңіл өнеркәсіп технологиялық жағынан агроөнеркәсіптік кешенмен және химия өнеркәсібімен өте тығыз байланысты. Нәтижесінде, бұл саладағы бәсекеге қабілеттілік тек технологияға, ғылыми-зерттеу жұмыстарына ғана емес, сонымен қатар машина жасау мен химия өнеркәсібіне салынатын инвестицияларға қатысты болып келеді.

Парамонова Т.Н. және басқалар [7] «импортты алмастыру бағдарламаларының экономикалық әсерін тұтыну нарығындағы отандық өндіріс тауарларының үлесі бойынша ғана емес, сонымен қатар өндірістік үдерісте қолданылатын импорттық шикізатты, материалдарды, жартылай фабрикаттарды, дайын өнімдерді ғылыми негізделген дәйекпен ығыстыру арқылы анықтаған жөн» деп санайды.

Ғалымдардың ғылыми еңбектерінде тоқыма өнеркәсібінің дамуын институционалдық қамтамасыз етуде пандемияның әсері, тоқыма инфрақұрылымы, импорттық шикізат, импортты алмастыру мәселелері, өндірістің сыртқы тәуелділігі, технологияға инвестициялар, жаһандық жеткізу тізбегі және басқалар қарастырылған. Дегенмен, бұл ғалымдар мақалаларында тоқыма өнеркәсібі мен сауда арасындағы байланысты қарастырмаған. Ол үшін отандық және шетелдік елдердің импортталған тоқыма материалдары мен бұйымдарының көлемін зерттей отырып, импортты төмендетудің жолдарын анықтау қажет.

Негізгі бөлім. Тоқыма өнеркәсібі экономиканың негізгі салаларына жатады және өңдеу өнеркәсібінің дәстүрлі салаларының бірі болып саналады. Негізінен тоқыма өнеркәсібі жоғары технологиялық синтетикалық иірілген жіптен бастап жүн маталарына, мақта төсеніштеріне, өнеркәсіптік сүзгілерге, жөргектерге және тағы басқа жоғары сән өнімдерін шығаруға бағытталған әр түрлі салалардың жиынтығынан тұрады. Көптеген мемлекеттерде тоқыма өнеркәсібі шетелдік шикізаттарға тәуелді болып келеді.

Соңғы жиырма жыл ішінде тоқыма материалдары мен бұйымдарын импорттайтын топ бес мемлекеттердің мәліметтерін талдайық (1-кесте).

1-кесте

Тоқыма материалдары мен бұйымдарын импорттайтын топ бес мемлекеттердің мәліметтері (млрд. АҚШ доллары)*

№	Мемлекеттер	2000	2005	2010	2020	Өзгеріс
1	Еуропалық Одақ	29,7	29,2	23,8	24,3	-5,4
2	АҚШ	9,7	10,5	8,7	12,6	+2,9
3	Вьетнам	0,8	1,6	2,6	4,4	+3,6
4	Қытай	7,8	7,2	6,6	3,9	-3,9
5	Жапония	3,0	2,7	2,7	3,3	+0,3

* Авторлармен [8] негізінде әзірленген

Берілген мәліметтерде соңғы он жыл ішінде Қытай мемлекетінің тоқыма бұйымдарын импорттау көлемі 50%-ға немесе 3,9 млрд. АҚШ долларына төмендеген. Бұл Қытайдағы орын алған түпкілікті өнімді әртараптандырудағы өндірістік үдерістермен, тоқыма бұйымы кәсіпорындарымен және нарықтық құрылымдармен байланысты.

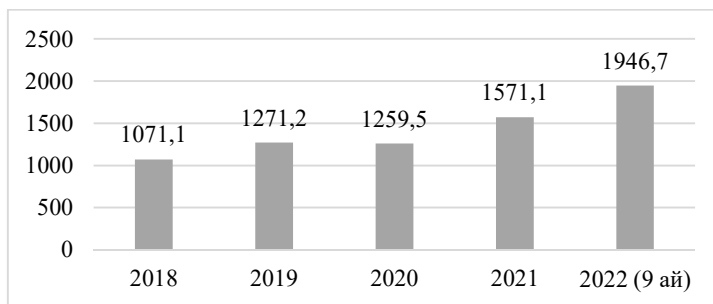
Еуропалық Одақ елдерінде импорт көлемі 5,4 млрд. АҚШ долларына кеміген, бірақ бұл мемлекеттер ең жоғары тұтынушы болып табылады.

Еуростаттың (2020 ж.) мәліметтері бойынша, еуропалық тоқыма және тігін өнеркәсібі өңдеу өнеркәсібіндегі жұмыс орындарының шамамен 9%-ды (1 664 000 қызметкер) құрайды, оның 33% - ы тоқыма компанияларына, ал 67% - ы киім өндірісіне тиесілі. Өндіріске қатысатын негізгі елдерге Италия, Германия, Испания, Франция және Польша кіреді, олардың үлесі шамамен 63% құрайды. Орташа алғанда, әр фирмада шамамен 20 қызметкер жұмыс істейді [9].

Тоқыма материалдары мен бұйымдарын көп импорттайтын АҚШ, Вьетнам және Жапония мемлекеттерінде соңғы жылдары тұтыну мөлшері жоғары болып отыр.

Қазақстан Республикасы да тоқыма материалдары мен бұйымдарын көп импорттайтын мемлекеттің қатарына жатады.

Статистикалық деректер бойынша 2022 жылдың 9 айында жылы отандық кәсіпорындар 1946,7 млн. АҚШ доллары көлемінде тоқыма материалдары мен бұйымдарын әкелген (Сурет 1).

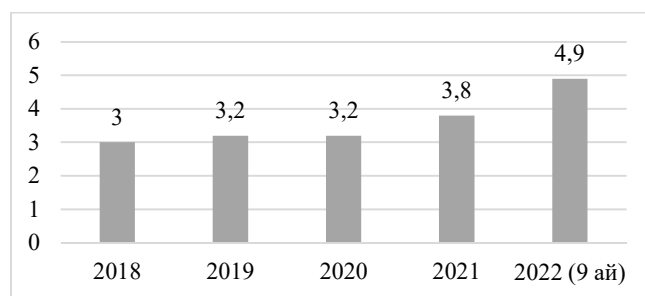

1-сурет. 2018-2022 жылдардағы Қазақстан Республикасына импортталған тоқыма материалдары мен бұйымдарының көлемі, млн. АҚШ доллары*

* Авторлармен [10, 11] негізінде әзірленген

1-сурет көрсетіп тұрғандай, тоқыма материалдары мен бұйымдарының импорт көлемі 2018 жылдан бастап 2019 жылдар аралығында өскенін байқаймыз. 2020 жылы 2019 жылмен салыстырғанда 11,7 млн. АҚШ долларына төмендеген. Оның төмендеуі пандемия әсерінен туындап отыр. Пандемиядан кейін 2021 жылы және 2022 жылдың 9 айында тоқыма бұйымдарын импорттау қайтадан көбейіп кетті.

2022 жылдың 9 айында Қазақстандағы импорттық жеткізілімдер құрылымдағы тоқыма өнімдерінің үлесі ұлғайған, яғни 4,9% - ды құрайды (2-сурет).

2-сурет. 2018 - 2022 жылдар аралығындағы Қазақстандағы импорттық жеткізілімдер құрылымдағы тоқыма өнімдерінің үлесі, %*

* Авторлармен [10, 11] негізінде әзірленген

Импорт көлемінің жыл сайынғы тұрақты өсуі Қазақстан Республикасы тоқыма өнеркәсібінің импорттық шикізаттарға тәуелділігіне байланысты. Тоқыма өндірісіне қажетті маталар, мақта талшығы, синтетикалық және жасанды жіптер толығымен импортталады.

Импорттық тоқыма өнімдерінің көбеюіне ықпал ететін негізгі мәселелерге мыналар жатады:

- импортталатын тауарлардың төмен бағасы;
- тоқыма бұйымдарын өндіру үшін шикізат тапшылығы;
- ішкі нарықты институционалдық қолдаудың болмауы;
- білікті кадрлардың жетіспеушілігі;
- жаңа технологиялардың болмауы;
- ағымдағы бизнесті дамытуға инвестициялар үшін капитал тапшылығы.

Анықталған мәселелерді шешу үшін тоқыма саласын институционалдық қайта құру үдерісінің алгоритмін жасау керек, оған мыналар кіреді:

- кәсіпорынның сыртқы және ішкі ортасына кешенді бағалау жүргізу. Ол үшін стратегияны іске асыру факторларының, көрсеткіштерінің, мақсаттарының, тетіктерінің жүйесі және институционалдық трансформация бағдарламасы айқындалады;

- кәсіпорынның стратегиялық бағытын қайта қарау. Ол кәсіпорынның даму стратегиясын іске асырудың басымдықтарын, қағидаттарын, мерзімдерін бір мезгілде қайта қарауды қамтиды;

- кәсіпорынның бизнес-үдерістерін түрлендіру. Бұл үдерістерге өндіріс, қаржы, маркетинг, инновация және тағы басқалар жатады.

Қорытынды. Зерттеу барысында Қазақстандағы импорттық жеткізілімдер құрылымдағы тоқыма өнімдерінің үлесінің жыл сайынғы өсу деңгейі байқалады. Оның өсуіне ықпал етуіне импортталатын тауарлардың төмен бағасы, тоқыма бұйымдарын өндіру үшін шикізат тапшылығы, ішкі нарықты

институционалдық қолдаудың болмауы және басқалар әсер етіп отыр. Бұл мәселелерді шешу үшін тоқыма өнеркәсібі кәсіпорындарының сыртқы және ішкі ортасына кешенді бағалау жүргізуді, стратегиялық бағытын қайта қарауды және бизнес-үдерістерін түрлендіруді басты назарға алу керек.

Сонымен, тоқыма өнеркәсібі кәсіпорындарының импорттық тәуелділігін төмендетуді институционалдық қамтамасыз ету үшін, мынадай бағыттарда қызметтер атқарған жөн:

- *ішкі өндірістік байланыстарды жеңілдететін тетіктер мен мүмкіндіктерді ілгерілету.* Тоқыма саласында бәсекеге қабілеттілікті күшейту жергілікті қамту коэффициентін арттыру үшін жеткіліксіз. Өндірістік байланыстар үшін мүмкіндіктер мен делдалдар болуы керек. Осыған байланысты коммерциялық ұйымдар, көрмелер, сыртқы сынақ институттары және салалық стандарттар маңызды;

- *басқарушылық және маркетингтік дағдылары бар кадрларды мақсатты даярлауды жүзеге асыру.* Өнеркәсіптің барлық секторларындағы оқу орындарының жұмысын жаңғырту клиенттердің сапа мен жеткізу шарттары бойынша талаптарын қанағаттандыратын басқару дағдыларын жетілдіру үшін қажет. Сонымен қатар, ішкі нарықты дамытудың тиімді маркетингтік дағдылары керек. Білім беру мекемелері осы дағдылар салаларында негізгі дайындықты қамтамасыз етуі тиіс;

- *сапаны арттыратын және қоршаған ортаны ластамайтын технологияларға қаражат салу.* Иіру және тоқыма өнеркәсібінің өнімнің тұрақты сапасын қамтамасыз ететін және қоршаған ортаға зиян келтірмейтін технологияларды енгізуі өте маңызды;

- *ішкі нарықты кеңейтуге ықпал ететін институционалдық құралдарды қолдау.* Коммерциялық және сауда ұйымдары ішкі ресурстар көздерін, сондай-ақ тарату арналарын дамытуда шешуші рөл атқарады. Оларда өндірушілер туралы да, тұтынушылар туралы да ақпарат бар, ал кейбіреулері тәуелсіз өндірушілерді ұйымдастыра отырып, өз брендпен киім жеткізумен белсенді айналысады. Бұл іс-шаралар саланың болашақ дамуы үшін маңызды болғанымен, олар туралы әлі де ақпараттар аз. Осы салада тиімді саяси қолдауды қамтамасыз ету үшін егжей-тегжейлі зерттеулер қажет.

Көрсетілген бағыттарды іске асыру тоқыма бұйымдарына деген импорттық тәуелділікті бірден төмендетпейді. Ол үшін болашақта бәсекеге қабілетті отандық тоқыма бұйымдарын өндірудің үдерістерін, оларды экспортқа шығарудың тетіктері мен талаптарын зерделеген жөн.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Gereffi G. What does the COVID-19 pandemic teach us about global value chains? The case of medical supplies. *Journal of International Business Policy*. – 2020. – 3(3). – P. 287-301. – <https://doi.org/10.1057/s42214-020-00062-w>.
2. Dowsett S. (2020, July 31): Exclusive: Spain's coronavirus crisis stalls global fashion giant Inditex. Retrieved July 31, 2020. – <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-inditex-exclusive-idUSKBN21L1TB>.
3. Kraus S., Clauss T., Breier M., Gast J., Zardini A., Tiberius V. The economics of COVID-19: Initial empirical evidence on how family firms in five European countries cope with the corona crisis. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. – 2020. – 26(5). – P. 1067-1092. – <https://doi.org/10.1108/IJEBR-04-2020-0214>.
4. Alidou G.M., Niehof A. Responses of Rural Households to the Cotton Crisis in Benin. *Sustainability*. – 2020. – 12, 4207 [CrossRef].
5. Puig F., Marques H., Ghauri P.N. Globalization and its impact on operational decisions. *International Journal of Operations & Production Management*. – 2009. – 29(7). – P. 692-719. – <https://doi.org/10.1108/01443570910971388>.
6. Даржокова Д.Д., Курмангалиева Д.Б. (2018). Легкая промышленность Казахстана: проблемы импортозамещения // <https://cyberleninka.ru/article/n/legkaya-promyshlennost-kazahstana-problema-importozamescheniya>.
7. Парамонова Т.Н., Урясьева Т.И., Рамазанов И.А. Рынок легкой и текстильной промышленности в период импортозамещения. *Торгово-экономический журнал*. – 2016. – 3(1) . – С. 53-66. – DOI: 10.18334/tezh.3.1.35072.
8. World trade statistical review (2021). – https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2021_e/wts2021_e.pdf.
9. Eurostat Report (2020): The textile and clothing industry in 2019. Facts and Key Figures. – <https://euratex.eu/factsand-key-figures/>

10. Внешняя торговля Республики Казахстан – 2016-2020. – Астана: Статистический сборник. – 264 с. – <https://stat.gov.kz/edition/publication/collection>
11. Структура экспорта и импорта Республики Казахстан за 2021-2022 годы. – <https://www.stat.gov.kz/official/industry/31/statistic/6>

REFERENCES

1. Gereffi G. What does the COVID-19 pandemic teach us about global value chains? The case of medical supplies. *Journal of International Business Policy*. – 2020. – 3(3). – P. 287-301. – <https://doi.org/10.1057/s42214-020-00062-w>.
2. Dowsett S. (2020, July 31): Exclusive: Spain's coronavirus crisis stalls global fashion giant Inditex. Retrieved July 31, 2020. – <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-inditex-exclusive-idUSKBN21L1TB>.
3. Kraus S., Clauss T., Breier M., Gast J., Zardini A., Tiberius V. The economics of COVID-19: Initial empirical evidence on how family firms in five European countries cope with the corona crisis. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. – 2020. – 26(5). – P. 1067-1092. – <https://doi.org/10.1108/IJEBR-04-2020-0214>.
4. Alidou G.M., Niehof A. Responses of Rural Households to the Cotton Crisis in Benin. *Sustainability*. – 2020. – 12, 4207 [CrossRef].
5. Puig F., Marques H., Ghauri P.N. Globalization and its impact on operational decisions. *International Journal of Operations & Production Management*. – 2009. – 29(7). – P. 692-719. – <https://doi.org/10.1108/01443570910971388>.
6. Darzhokova D.D., Kurmangalieva D.B. (2018). Legkaja promyshlennost' Kazahstana: problemy importozameshhenija [Light industry of Kazakhstan: problems of import substitution]. – <https://cyberleninka.ru/article/n/legkaya-promyshlennost-kazahstana-problema-importozamesheniya> [in Russian].
7. Paramonova T.N., Urjas'eva T.I., Ramazanov I.A. Rynok legkoj i tekstil'noj promyshlennosti v period importozameshhenija [The market of light and textile industry in the period of import substitution]. *Torgovo-jekonomicheskij zhurnal*. – 2016. – 3(1). – S. 53-66. – DOI: 10.18334/tezh.3.1.35072 [in Russian].
8. World trade statistical review (2021). – https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2021_e/wts2021_e.pdf.
9. Eurostat Report (2020): The textile and clothing industry in 2019. Facts and Key Figures. – <https://euratex.eu/factsand-key-figures/>.
10. Vneshnjaja trgovlja Respubliki Kazahstan – 2016-2020 [Foreign trade of the Republic of Kazakhstan – 2016-2020]. – Астана: Statisticheskij sbornik. – 264 s. – <https://stat.gov.kz/edition/publication/collection> [in Russian].
11. Struktura jeksporta i importa Respubliki Kazahstan za 2021-2022 gody [Structure of exports and imports of the Republic of Kazakhstan for 2021-2022]. – <https://www.stat.gov.kz/official/industry/31/statistic/6> [in Russian].

Дурру Д.К., Есиркепова А.М., Кудайбергенова З.У.

ОСОБЕННОСТИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СНИЖЕНИЯ ИМПОРТНОЙ ЗАВИСИМОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ТЕКСТИЛЬНОЙ ОТРАСЛИ

Аннотация

В статье рассматриваются механизмы институционального обеспечения снижения импортной зависимости казахстанской текстильной отрасли с учетом рынков, технологий и других соответствующих тенденций. Авторами статьи исследованы различные мнения ученых по институциональному обеспечению развития текстильной промышленности: влияние пандемии; текстильная инфраструктура; импортное сырье; вопросы импортозамещения; внешняя зависимость производства; инвестиции в технологии; глобальные цепочки поставок; социальные факторы; технологические факторы. Авторами проанализированы статистические данные импорта текстильной продукции зарубежных стран и Казахстана. Авторами статьи выявлены проблемы, способствующие увеличению импортной текстильной продукции в Казахстане: низкие цены импортируемых товаров; нехватка сырья для производства текстильных изделий; отсутствие институциональной поддержки внутреннего рынка; нехватка квалифицированных кадров; отсутствие новых технологий; нехватка капитала для инвестиций в развитие текущего бизнеса. В статье определены основные

направления институционального обеспечения снижения импортной зависимости предприятий текстильной отрасли: продвигать механизмы и возможности, облегчающие внутренние производственные связи; осуществлять целевую подготовку кадров с управленческими и маркетинговыми навыками; инвестировать средства в технологии, повышающие качество и не загрязняющие окружающую среду; поддерживать институциональные инструменты, способствующие расширению внутреннего рынка.

Durru D., Yessirkepova A., Kudaibergenova Z.

**FEATURES OF INSTITUTIONAL SUPPORT FOR REDUCING IMPORT
DEPENDENCE OF TEXTILE INDUSTRY ENTERPRISES**

Annotation

The article examines the mechanisms of institutional support for reducing the import dependence of the Kazakh textile industry, taking into account markets, technologies and other relevant trends. The authors of the article investigated various opinions of scientists on institutional support for the development of the textile industry: the impact of the pandemic; textile infrastructure; imported raw materials; import substitution issues; external dependence of production; investments in technology; global supply chains; social factors; technological factors. The authors analyzed statistical data on imports of textile products from foreign countries and Kazakhstan. The authors of the article identified the problems contributing to the increase in imported textile products in Kazakhstan: low prices of imported goods; lack of raw materials for the production of textiles; lack of institutional support for the domestic market; lack of qualified personnel; lack of new technologies; lack of capital to invest in the development of current business. The article identifies the main directions of institutional support for reducing the import dependence of textile industry enterprises: to promote mechanisms and opportunities that facilitate internal production links; to carry out targeted training of personnel with managerial and marketing skills; to invest in technologies that improve quality and do not pollute the environment; to support institutional tools that contribute to the expansion of the domestic market.

